

Beleidsrichtlijn overgangsbeheer

Provincie Overijssel

Bosgroep Noord-Oost Nederland

Auteurs:

R. Diertens en R. Verhagen (Bosgroep NON)

Begeleidingsgroep:

R. Siebinga, A.J. Oling, H. van der Drift, E. Visser, M. Spek (provincie Overijssel);

J.H. Schutte (Landschap Overijssel);

B. de Haan (Vereniging Natuurmonumenten);

F. Samsen (Staatsbosbeheer)

F. Eysink, L van den Berg (Bosgroep Midden en Zuid Nederland)

Colofon

Opdrachtgever:	Provincie Overijssel
Titel:	Beleidsrichtlijn Overgangsbeheer
Status:	Definitief
Datum:	15 december 2021
Auteurs:	R. Diertens en R. Verhagen
Contactpersoon:	R. Verhagen
Projectnummer:	20.30.760.17

© Coöperatie Bosgroep Noord-Oost Nederland u.a., 2021

Balkerweg 48a

7738 PB Witharen

t (0523) 74 57 00

www.bosgroepen.nl

Inhoud

1. Inleiding	4
1.1. Aanleiding	4
1.2. Doel en onderzoeksvragen.....	4
1.3. Afbakening en definitie.....	5
2. Overgangsbeheer tot nu toe	6
2.1. Werkwijze.....	6
2.2. Relevante SNL–natuurbeheertypen	7
2.2. Overgangsbeheer.....	8
2.3.1. Knelpunten en drukfactoren	8
2.3.2. Typen overgangsbeheer en terreincondities.....	9
2.3.3. Begrazing	11
2.3.4. Maaibeheer	11
2.3.5. Handmatige aanpak	12
2.3.6. Tijdsduur.....	13
2.4. Huidige aanvraagprocedure	14
3. Richtlijnen voortzetting overgangsbeheer.....	15
3.1. Inrichtings– of beheermaatregel.....	15
3.2. Gewenste streefbeeld.....	15
3.3. Tijdsduur.....	16
3.4. Evaluatie.....	16
3.5. Financiering en continuïteit.....	17
3.6. Doorkijk kosten overgangsbeheer	17
4. Aanvraagwijze	19
5. Beantwoording hoofd– en deelvragen.....	21
Literatuur	23
Bijlage 1: Indeling landschapstypen	24
Bijlage 2: Overzicht SNL–natuurbeheertype en knelpunten.....	25
Bijlage 3: Reguliere beheer opslag	26
Bijlage 4: Gemiddelde kosten overgangsbeheer	27

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Vanuit de Natura2000 opgaven worden diverse inrichtings- en herstelmaatregelen uitgevoerd in de Overijsselse Natura2000-gebieden. Deze maatregelen worden uitgevoerd om de gestelde Natura2000-doelen te behalen waarvoor de provincie Overijssel verantwoordelijk is. Om de Natura2000-doelen na uitvoering van de inrichtingsmaatregelen te verwezenlijken, dienen de inrichtings- en herstelmaatregelen te worden opgevolgd door beheermaatregelen om de gestelde natuurdoelen te behalen. Dit beheer wordt uitgevoerd onder de reguliere SNL-regeling.

Voor een groot aantal situaties blijkt echter een extra of aangepaste beheerinspanningen noodzakelijk te zijn om na inrichting de ontwikkeling van de natuurwaarden in de juiste richting te sturen. Dit wordt aangemerkt als overgangsbeheer. Dit heeft er toe geleid dat provincie Overijssel en TBO's in eerste instantie overeen zijn gekomen om binnen de ontwikkelopgave Natura2000 gedurende een periode van drie jaar overgangsbeheer te vergoeden. De financiering daarvan verloopt via de SKNL-regeling¹ of UBS 9.1². Daarbij is afgesproken om na drie jaar een evaluatie te houden.

Voorliggend document geeft de resultaten van deze evaluatie weer, en geeft richtlijnen en handvatten aan de provincie Overijssel en TBO's omtrent de voorzetting van het overgangsbeheer, zodat gezamenlijk toegewerkt kan worden naar het behalen van de Natura2000-doelen.

1.2. Doel en onderzoeksvragen

Het doel van de evaluatie is om tot een gedragen werkwijze voor overgangsbeheer binnen de provincie Overijssel te komen. De hoofdvraag hierbij is:

Welke werkwijze biedt een goed perspectief voor een effectief, betaalbaar en gedragen uitvoering van het overgangsbeheer?

Bij deze hoofdvraag horen een aantal deelvragen:

- Wat is de huidige werkwijze m.b.t. overgangsbeheer in Overijssel en andere provincies?
Vraag die de provincie zelf heeft opgepakt.
- Welke inzichten geeft de inventarisatie bij de TBO's met betrekking tot de aard, (gewenste) duur en kosten van het overgangsbeheer in relatie tot de verschillende inrichtingsmaatregelen, de beheerdoeltypen en SNL-beheermaatregelen en -vergoedingen?
- Wanneer zijn er voor de verschillende Natura 2000-maatregelen en beheerdoeltypen wel of geen afspraken over overgangsbeheer van belang?
- Welke maatregelen in het kader van overgangsbeheer zijn hierbij relevant?
- Wat is de minimaal noodzakelijke duur van dit overgangsbeheer?
- Wanneer en voor welke duur is een verlenging van dit overgangsbeheer wenselijk?
- Is het mogelijk en wenselijk om voor maatregelen in het kader van het overgangsbeheer aan te sluiten bij bestaande (standaard)kostprijsberekeningen en/of vergoedingen? Zo ja, welke?

¹ SKNL: Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en Landschap;

² UBS: Uitvoeringsbesluit subsidies

- Wat betekenen de relevante maatregelen en duur van het overgangsbeheer voor de nog te verwachten kosten van voortzetting van het overgangsbeheer voor de komende jaren?
- Wat zijn de noodzakelijk stappen/onderdelen van de werkwijze hoe kunnen deze stappen het best ingevuld worden, welke organisaties zijn verantwoordelijk voor de diverse acties, wanneer zijn deze acties van belang en wat is nodig om deze acties uit te kunnen voeren?
- Welke rol wordt gezien voor controle en handhaving van de maatregelen in het kader van het overgangsbeheer, bijvoorbeeld ten aanzien van het eventuele besluit tot verlenging van de duur van het overgangsbeheer?

1.3 Afbakening en definitie

Om te kunnen beoordelen met welk type beheer men te maken heeft, is definiëren van de verschillende beheervormen gewenst. De drie vormen van beheer die onderscheiden worden zijn: regulier beheer, overgangsbeheer en aanvullend beheer.

Overgangsbeheer wordt gedefinieerd als een tijdelijke, extra beheerinspanning die volgt op inrichtingsmaatregelen gericht op de Natura2000-doelen. Deze inrichtingsmaatregelen zijn er veelal op gericht om onderliggende processen (o.a. hydrologie en biochemie) op orde te brengen, om het systeem daarmee te herstellen. In de eerste periode na inrichting is er nog geen sprake van een stabiele situatie, bijvoorbeeld omdat de doelvegetatie nog tot ontwikkeling moet komen of omdat de noodzakelijke omgevingsfactoren nog niet geoptimaliseerd zijn, zoals drukfactoren als stikstof en verdroging. Hierdoor ontstaan knelpunten als overmatige groei van opslag of storingssoorten die de ontwikkeling van de natuurdoelen belemmeren.

Overgangsbeheer is gericht op de ontwikkeling van het gewenste habitatype door het overbruggen van de periode die ontstaan is tussen de inrichtingsmaatregelen en het ontstaan van de stabiele ecologische situatie totdat de gewenste uitgangssituatie is bereikt. Dit is wanneer het regulier beheer, dat bekostigd kan worden met de SNL-beheervergoeding, afdoende is voor ontwikkeling naar of instandhouding van het habitatype.

Regulier beheer is aan de orde als de instandhouding van een habitatype of SNL-natuurbeheertype middels de standaardkostprijzen-systeem (SKP) van subsidiestelsel natuur en landschap (SNL) bekostigd kan worden.

Naast overgangsbeheer en regulier beheer wordt ook de term *aanvullend beheer* gebruikt. Aanvullend beheer betreft eveneens een extra beheerinspanning naast het reguliere beheer, en heeft ook een tijdelijk karakter. Het onderscheid met overgangsbeheer is dat aanvullend beheer niet specifiek gerelateerd is aan Natura2000 inrichtingsmaatregelen, maar betrekking heeft op de extra beheerinspanningen die in de Natura2000-beheerplannen zijn opgenomen.

Een beheer van uitmijnen valt buiten de scope van deze rapportage. Daar heeft de provincie reeds via een apart spoor afspraken over gemaakt en deze verwerkt in de “Notitie Uitmijnen” (Provincie Overijssel, 2021).

2. Overgangsbeheer tot nu toe

2.1. Werkwijze

Om de bestaande methode en ervaringen omtrent overgangsbeheer te evalueren en inzicht te krijgen in periode na de bestaande afspraken, is een verkennend onderzoek uitgevoerd. Voorafgaande het onderzoek zijn Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Landschap Overijssel door de provincie Overijssel gevraagd om voor elk Natura2000-gebied aan te leveren wat zij aan overgangsbeheer hebben aangevraagd (bestaande afspraken) of waarvoor zij dit in de komende jaren willen doen (toekomstige afspraken). Door de terreinbeheerders is aangegeven wat de beoogde SNL-natuurbeheertypen zijn na inrichting, welke inrichtingsmaatregel hieraan vooraf ging/gaat, de vorm van overgangsbeheer, (verwachte) duur en de kosten. De aangeleverde gegevens zijn de opmaat geweest voor deze evaluatie.

Om de aangeleverde gegevens beter te kunnen duiden en de ervaringen van de TBO's te achterhalen zijn drie verdiepende interviews met terreinbeheerders van Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Landschap Overijssel afgenomen en heeft een veldexcursie plaatsgevonden op Landgoed Eerde om een aantal praktijksituaties gezamenlijk te bekijken. Daaraan hebben medewerkers van de provincie en de TBO's deelgenomen. Aanvullend is een literatuuronderzoek uitgevoerd waarbij de effectiviteit van verschillende vormen van beheermaatregelen zijn onderzocht en de invloed van drukfactoren op het beheer is onderzocht. Verder zijn op basis van expert judgement aanvullingen gedaan. Het resultaat van dit onderzoek is in dit hoofdstuk samenvattend beschreven. De aangeleverde informatie is vertaald naar de diverse tabellen die in dit hoofdstuk opgenomen zijn.

Overgangsbeheer is direct gerelateerd aan de provinciale Natura2000-opgave. De natuurdoelen worden daarbij beschreven als habitattypen en leefgebieden van soorten waarvoor een instandhoudingsdoelstelling geformuleerd is. Deze terminologie is echter slechts op dele van Natura2000-gebieden van toepassing. Habitattypen en leefgebieden zijn nauw gedefinieerd. Inrichtingsmaatregelen worden bovendien niet altijd ter plaatse van het habitatype genomen. Bijvoorbeeld, om de grondwatertoestroom naar een blauwgrasland (H6410) te verhogen kan een maatregel zijn om bos hoger op de beekdalflank om te vormen naar een korte vegetatie. Ter plaatse van de inrichtingsmaatregel (omvorming bos) ontstaat dan geen habitatype. Wel wordt voor deze locatie een SNL-natuurbeheertype toegekend. Als basis voor de financiering van het natuurbeheer is aan elk deel van een natuurgebied een SNL-natuurbeheertype op de natuurbeheerplankaart ingetekend. Als onderdeel van de Natura2000-inrichtingsplannen wordt bij omvorming het nieuwe SNL-natuurbeheertype aangegeven. In de door de TBO's aangeleverde informatie is voor het natuurdoeltype na inrichting een SNL-natuurbeheertype benoemd. In deze rapportage wordt daarom aangesloten bij de terminologie die van toepassing is voor de SNL-natuurbeheertypen.

2.2. Relevante SNL–natuurbeheertypen

De Natura2000–gebieden waar overgangsbeheer op van toepassing is zijn voor de overzichtelijkheid toebedeeld aan een landschapstype op basis van een landelijke indeling van de Natura2000–gebieden door LNV. De indeling van de 24 Overijsselse Natura 2000–gebieden is weergegeven in Bijlage 1. De Natura2000–gebieden waarvoor afspraken of toekomstige afspraken voor overgangsbeheer zijn gemaakt zijn geschaard onder de landschapstypes hoog– en laagveen, droge– en natte zandgrond en rivierengebied.

Binnen elk landschapstype komen meerdere SNL–natuurbeheertypes voor waarvoor overgangsbeheer van toepassing is. Tabel 1 geeft per landschapstype een overzicht van de SNL–natuurbeheertypen waarover (bestaande en/of toekomstige) afspraken zijn gemaakt over overgangsbeheer. Overgangsbeheer is met name gerelateerd aan situaties waarbij omvorming (bos naar heide) of herstel van interne en externe drukfactoren plaatsvindt. Uit de aangeleverde gegevens blijkt dat overgangsbeheer voornamelijk van toepassing is op SNL–natuurbeheertypen N06 Voedselarme vennen en vochtige heiden, N07 Droge heiden, N10 Vochtige schraalgraslanden, N11 Droge schraalgraslanden en N14 Vochtige bossen. Overgangsbeheer is daarmee voor een beperkt deel van de SNL–natuurbeheertypes op van toepassing. Dit zijn overwegend SNL–natuurbeheertypes die gebonden zijn aan schrale en/of vochtige terreincondities.

Tabel 1: Overzicht van de SNL–natuurbeheertypes waarvoor (bestaande en/of toekomstige) afspraken zijn gemaakt over overgangsbeheer tussen provincie en TBO's. Deze analyse is gebaseerd op de door de TBO's aangeleverde gegevens. SNL–natuurbeheertype N14.03 is aangegeven bij één van de interviews.

Landschapstype	SNL–natuurbeheertype
Hoogveen	Hoogveen (N06.03), Nat schraalland (N10.01)
Laagveen	Veenmosrietland (N06.01), Trilveen (N06.02)
Natte zandgrond	Vochtige heide (N06.04), Nat schraalland (N10.01), Rivier– en beek begeleidend bos (N14.01), <i>Haagbeuken– en essenbos (N14.03)</i>
Droge zandgrond	Droge heide (N07.01), Zandverstuiving (N07.02), Nat schraalland (N10.01), N11.01 Droog schraalgrasland
Rivierengebied	Vochtig hooiland (N10.02), Dennen– eiken– en beukenbos (N15.02)

2.2. Overgangsbeheer

2.3.1. Knelpunten en drukfactoren

De inrichtingsmaatregelen in de Natura2000-gebieden zijn gericht op het verbeteren van de standplaatscondities voor de beoogde natuurdoelen, veelal door een combinatie van afvoeren van een teveel aan voedingsstoffen (bijvoorbeeld door plaggen van heides of strooiselverwijdering in bossen), hydrologische herstelmaatregelen (bijvoorbeeld door verondiepen van sloten en beken) of omvorming van bos naar heides of graslanden.

Na uitvoering van de inrichtingsmaatregelen duurt het enige tijd voordat het gewenste natuurstype zich ontwikkeld heeft. In de Natura2000-beheerplannen wordt hiervoor het begrip responstijd gehanteerd. Daarbij wordt gewerkt met een indeling in 4 klassen (<1 jaar, 1–5 jaar, 5–10 jaar en > 10 jaar). In deze laatste drie situaties kan overgangsbeheer noodzakelijk zijn om de ontwikkeling van de vegetatie in de juiste richting te sturen.

De knelpunten die ontstaan na uitvoering van de inrichtingsmaatregelen waarvoor overgangsbeheer wordt ingezet, zijn samengevat in tabel 2. Overmatige vergrassing, opslag van houtige gewassen en verruiging van de vegetatie door een (te) hoge voedselrijkdom zijn de belangrijkste knelpunten. Aanvullend op deze knelpunten is vestiging van exoten genoemd tijdens de interviews. Het gaat daarbij om soorten als watercrassula, reuzenbalsemien, Amerikaanse vogelkers en Japanse duizendknoop. Als gevolg van verstoring, vaak het gevolg van inrichtingsmaatregelen, kunnen exoten massaal optreden en zijn dan vervolgens nog slechts met een grote inspanning weg te krijgen (Van Kleef, et al, 2016). Momenteel loopt er binnen de provincie Overijssel een subsidieregeling³ voor het bestrijden en beheersen van exoten waarop TBO's beroep kunnen doen. Het bestrijden van exoten is zodoende buiten beschouwing gelaten.

Tabel 2: Overzicht van bestaande knelpunten per landschapstype. Dit overzicht is opgesteld aan de hand van afspraken tussen provincie en TBO's waarbij overgangsbeheer volgt op lopende of binnenkort uit te voeren inrichtings- en herstelprojecten in N2000-gebieden. Knelpunt bestrijden exoten is middels de interviews verkregen.

Knelpunten per landschapstype				
Droge zandgronden	Natte zandgronden	Hoogvenen	Laagvenen	Rivierengebied
Zaailingen/Opslag	Zaailingen/Opslag	Zaailingen/Opslag	Zaailingen/Opslag op drijftillen	Verruiging door te hoge voedselrijkdom
Vergrassing	Vergrassing	Bestrijding exoten		Zaailingen/Opslag
Verruiging door te hoge voedselrijkdom				

De noodzaak voor extra beheerinspanningen na uitvoering van de inrichtingsmaatregelen wordt versterkt als externe drukfactoren (nog) niet op orde zijn. Dit zijn factoren als stikstofdepositie, verdroging en klimaatverandering. Door verhoogde stikstofbeschikbaarheid zijn verstoorde en nieuw ingerichte terreindelen heden ten dage gevoeliger voor vergrassing en massaal optreden van opslag dan in het verleden. Doordat de gewenste vegetatie zich nog moet ontwikkelen is er in de

³ Subsidieregeling; Aanpak van invasieve exoten 2.0 (planten en/of dieren) (www.overijssel.nl/loket/subsidie/vitaal-platteland/aanpak-invasieve-exoten-planten-dieren/)

eerste periode na inrichting nog geen concurrentie voor kiemplanten van grassoorten als pijpenstrootje, bochtige smelev, pitrus, braam en opslag van els, wilg, grove den en berk. Stikstofdepositie zorgt voor een hogere groeisnelheid van ongewenste soorten. Deze moeten daardoor vaker en intensiever bestreden worden.

Klimaatverandering zorgt voor een verlenging van het groeiseizoen, waardoor ongewenste soorten meer voedselreserves kunnen aanleggen. Het vaker optreden van weersextremen als langdurige droogte of zware neerslag kan ervoor zorgen dat de ontwikkeling van de natuurlijke vegetatie vertraagd wordt.

Voor externe drukfactoren ligt de oplossing niet altijd voorhanden. Een algemeen probleem zoals de overmatige depositie van stikstof is een landelijk probleem dat niet op korte termijn zal worden opgelost. Dit probleem zal daardoor nog geruime tijd van invloed zijn op de mate waarin vergrassing en opslag optreden. Voor een effectief overgangsbeheer is het belangrijk dat het onderliggende systeem in orde is. Wanneer dit niet het geval is dan zal het knelpunt niet effectief bestreden worden (Jansen, et al, 2010; Van den Burg, et al, 2021).

De inrichtingsmaatregelen zijn er veelal op gericht om de standplaatscondities te verbeteren. Opgemerkt moet worden dat het niet in alle gevallen lukt om een optimale situatie te creëren. Verdroging bijvoorbeeld kan vaak maar ten dele worden opgelost. Interne maatregelen om verdroging te verminderen kunnen veelal wel worden genomen, maar buiten de Natura2000-begrenzing kan dit niet of vaak slechts in een beperkte zone rondom het Natura2000-gebied. Daarmee blijft dan een deel van de verdroging als drukfactor bestaan.

2.3.2. Typen overgangsbeheer en terreincondities

In tabel 3 is een overzicht opgenomen van de verschillende vormen van overgangsbeheer die op basis van de aangeleverde informatie worden toegepast in Overijssel. Hieruit blijkt dat overgangsbeheer geen uniforme aanpak kent; voor hetzelfde knelpunt worden verschillende vormen van overgangsbeheer toegepast.

Uit de inventarisatie en interviews onder de terreinbeheerders blijkt dat de terreinbeheerders per gebied en per locatie een weloverwogen keuze maken. Daarbij houden zij rekening met verschillende factoren, zoals de specifieke terreincondities (bijv. draagkracht van de bodem, bereikbaarheid voor machines), de gecreëerde uitgangssituatie na inrichting, mogelijkheden om aan te sluiten bij beheer van aangrenzende terreindelen en de beschikbaarheid van materieel/mensen (eigen personeel, aannemers en vrijwilligersgroepen) (zie tabel 3). De keuze wordt daarnaast beïnvloed door kennis van en ervaringen met verschillende beheermethodes, beschikbare financiële middelen en de externe drukfactoren. Daarnaast moet rekening worden gehouden met (ongewenste) impact van overgangsbeheer op zeldzame, beschermde of anderszins kwetsbare plant- en diersoorten die in het gebied voorkomen. Overgangsbeheer vereist daarom specifiek maatwerk, waardoor voor verschillende terreinen als voor verschillende locaties binnen een terrein andere afwegingen kunnen worden gemaakt.

Tabel 3: Overzicht van de verschillende vormen van overgangsbeheer per knelpunt met beperkende factor.

Landschapstype	Knelpunt	Vorm van overgangsbeheer	Beperkende factor
Droge zandgrond	Zaailingen/Opslag	Maaien met maaibalk (afvoeren)	Vochtigheid bodem, Toegankelijkheid, Kwetsbaarheid
		Maaien met bosmaaier (afvoeren)	Kwetsbaarheid
		Handmatig uitsteken	Kwetsbaarheid
		Maaien en afvoeren	Vochtigheid bodem, Toegankelijkheid, Kwetsbaarheid
		Machinaal afzetten	Vochtigheid bodem, Toegankelijkheid, Kwetsbaarheid
	Vergrassing	Maaien met maaibalk (afvoeren)	Vochtigheid bodem, Toegankelijkheid, Kwetsbaarheid
		Schappen (druk) begrazing	Vochtigheid bodem, Toegankelijkheid, Beschikbaarheid
		Runderbegrazing (evt. in combinatie met maaien)	Vochtigheid bodem, Toegankelijkheid, Beschikbaarheid
		Handmatig bijmaaien (afvoeren)	Vochtigheid bodem, Toegankelijkheid, Kwetsbaarheid
		Maaien en afvoeren	Vochtigheid bodem, Toegankelijkheid, Kwetsbaarheid
		Maaien met bosmaaier (afvoeren)	Kwetsbaarheid
	Te hoge voedselrijkdom	Maaien en afvoeren	Vochtigheid bodem, Kwetsbaarheid
Natte zandgrond	Zaailingen/Opslag	Maaien en afvoeren	Vochtigheid bodem
		Maaien met maaibalk (afvoeren)	Vochtigheid bodem
		Maaien met bosmaaier (afvoeren)	Toegankelijkheid, Kwetsbaarheid
		Machinaal afzetten	Vochtigheid bodem
		Handmatig uitsteken	Toegankelijkheid, Kwetsbaarheid
	Vergrassing	Maaien en afvoeren	Vochtigheid bodem
Hoogveen	Zaailingen/Opslag	Maaien met éénasser en afvoeren	Toegankelijkheid, kwetsbaarheid
		Klepelmaaien met amfibievoertuig	Toegankelijkheid, kwetsbaarheid
		Uittrekken met mini kraan met speciale tracks	Toegankelijkheid, kwetsbaarheid
		Handmatig uittrekken	Toegankelijkheid, kwetsbaarheid
Laagveen	Zaailingen/Opslag op drijftillen	Handmatig	Kwetsbaarheid
		Amfibievoertuig	Vochtigheid bodem, Toegankelijkheid, kwetsbaarheid
Rivierengebied	Hoge voedselrijkdom	Maaien en afvoeren	Toegankelijkheid, kwetsbaarheid
	Zaailingen/Opslag	Maaien en afvoeren	Toegankelijkheid, kwetsbaarheid

Tabel 4: Overzicht van de beperkende factoren die van invloed zijn op de beheerkeuze.

Beperkende factoren	Omschrijving
Vochtigheid bodem	De draagkracht van de bodem bepaalt het in te zetten materieel en personeel. In natte terreinen moet gewerkt worden met hierop aangepast materieel (bijv. voorzien van tracks).
Kwetsbaarheid	Indien ter plaatse bijzondere natuurwaarde (bijv. fauna of vegetaties) voorkomen moet daar bij het overgangsbeheer rekening mee gehouden worden, bijv. voor wat betreft de inzet van materieel, de periode van uitvoering of frequentie.
Toegankelijkheid	Sommige terrein zijn slecht ontsloten, zoals laagveengebieden. Delen zijn alleen varend te bereiken. Dit is van invloed op het materieel dat ingezet kan worden. Dit betekent ook dat er sprake is van een langere aanvoertijden.
Beschikbaar materieel en personeel	Het materieel waarover de beheerder beschikt, dan wel dat hij kan inhuren, evenals eventuele capaciteit voor een goede aansturing van aannemers of vrijwilligersgroepen zijn van invloed op het in te zetten overgangsbeheer.

2.3.3. Begrazing

Begrazing wordt in verschillende vormen ingezet als overgangsbeheer, variërend van extensieve begrazing tot tijdelijke zeer intensieve begrazing (drukbegrazing). Ook de in te zetten diersoort varieert, van runderen en paarden tot schapen en geiten. Begrazing als overgangsbeheer blijkt in de praktijk vooral te worden toegepast als vanuit regulier beheer andere delen van het terrein reeds begraasd worden. Daarmee is het relatief makkelijk om (druk)begrazing in te zetten voor overgangsbeheer. Begrazing wordt echter niet door alle terreinbeheerders als een effectieve overgangsbeheervorm beschouwd. Bijvoorbeeld, omdat het blad van zaailingen van de berk bitter is wordt er amper van gegeten. Van de oudere scheuten worden alleen de blaadjes gegeten, de scheut zelf overleeft. Hierdoor zal de scheut op den duur weer uitgroeien en blijft het knelpunt bestaan. Begrazing is dan vooral een middel om het uitgroeien van de opslag tot struwelen te voorkomen. Verschillende terreinbeheerders raden daarom aan om begrazing te combineren met een maaibeheer (bijv. bosmaaier of maaibalk) of handmatige bestrijding (Verbeek, et al, 2007; Interview, d.d. 7-7-2021)

Vaak wordt begrazing uitgevoerd in samenwerking met een graasbedrijf die de schaapskudde of andere graasdieren verhuurt. Meestal is daarbij sprake van meerjarige contracten en afspraken over de inzet die vastgelegd worden in begrazingsplannen (Interview, d.d. 7-7-2021). Voor een goede uitvoering van het overgangsbeheer is het belangrijk dat de afspraken hierover met de provincie voor een langere periode gemaakt kunnen worden, zodat de inzet van de schaapskudde of andere graasdieren voor overgangsbeheer voldoende geborgd is en meegenomen kunnen worden in deze contracten en begrazingsplannen.

Daarnaast is het belangrijk om te benoemen dat de dieren op dat moment niet in andere terreindelen kunnen grazen. Inzet van een schaapskudde of graasdieren specifiek voor overgangsbeheer kan betekenen dat dit ten koste gaat het reguliere beheer van andere terreindelen.

2.3.4. Maaibeheer

Maaien met de maaibalk of vergelijkbare machines is een overgangsbeheervorm die vaak wordt toegepast op grote oppervlaktes. Zijn na de uitvoering van inrichtingsmaatregelen als plaggen of

verwijderen van de strooisel laag grote open vlaktes ontstaan, dan bied deze overgangsbeheervorm uitkomst om vorming van opslag tegen te gaan. Wanneer er op kleine schaal gewerkt moet worden of er dient rekening te worden gehouden met de kwetsbaarheid van een terrein, kiezen terreinbeheerders voor de inzet van een bosmaaier. (Interview, d.d. 7-7-2021).

Door frequent maaien worden in theorie de opslag, ongewenste grassen en/of pitrus geleidelijk uitgeput waardoor ze uiteindelijk afsterven. Belangrijke aandachtspunt daarbij is het tijdstip in het jaar waarin gemaaid wordt. Voor berken wordt aangeraden in het voorjaar te maaien als de sapstroom op gang is gekomen, waardoor ze dood bloeden. Voor het tegengaan van grassen moet vroeg in de zomer gemaaid worden. Om pitrus en pijpenstrootje uit te putten geldt dat ze gemaaid moeten worden voordat in het najaar de voedingsstoffen uit het blad naar de wortels verplaatst worden.

Niet in alle gevallen blijkt maaien een effectieve beheermethode. Een deel van de afgemaaide opslag loopt opnieuw uit vanuit de wortels. Omdat daarbij meerdere scheuten ontstaan kan de opslag zelfs nog dichter ogen. Als alternatieve methode wordt in sommige gebieden geëxperimenteerd met het licht klepelen van de opslag. De opslag wordt daarbij niet afgemaaid maar in plaats daarvan beschadigd, zodat deze langzaam afsterft.

Machinaal maaien gebeurt vaak over grotere oppervlaktes. Daarbij is het gevaar dat bodemfauna en bodembroeders negatieve gevolgen ondervinden of dat plantensoorten afgemaaid worden voor de zaadzetting. Dit kan de ontwikkeling van de doelvegetatie vertragen. Indien het tijdstip van maaien hierop afgestemd wordt, is het gevaar dat de effectiviteit van het maaibeheer vermindert doordat de opslag of grassen reeds een deel van hun voedingsstoffen gealloceerd hebben naar hun wortels. Een andere keerzijde van machinaal maaien is dat daarbij ook de doelvegetatie afgemaaid wordt, waardoor variatie in structuur verdwijnt en een monotoon beeld kan ontstaan.

Wanneer men te maken heeft met een kwetsbaar terrein als een natte uiterwaard, hoogveen of trilveen, dan is de inzet van groot materieel niet mogelijk of gewenst. Inzet van speciaal materiaal is dan noodzakelijk, zoals een mini kraan met speciale tracks, een amfibievoertuig of een éénasser met maaibalk (Interview, d.d. 7-7-2021). De kosten voor huur van dit speciale materieel liggen hoger dan voor reguliere machines.

Voor het effectief bestrijden van deze knelpunten op kwetsbare en natte terreinen is het van belang dat de hydrologie in orde is en de voedselbeschikbaarheid wordt teruggedrongen. Indien dit op orde is dan zal de hergroei van ongewenste vegetaties worden teruggedrongen (Limpens, 2009; Van Duinen, 2017).

2.3.5. Handmatige aanpak

Handmatig werken heeft als nadeel dat dit zeer tijdrovend is. Er dient bij een handmatig aanpak dan ook rekening gehouden te worden met een extra tijdsinspanning en hoge kosten. In bepaalde situaties achten terreinbeheerders handmatig te werk gaan echter als enige optie. Vaak heeft men dan te maken met zeer kwetsbare terreinen met goede vochtig omstandigheden die de draagkracht van de bodem beperken, zoals hoog- en laagveengebieden. Daardoor is het simpelweg niet

mogelijk om met licht materieel het terrein te betreden, aangezien dan meer schade toegebracht wordt aan het terrein dan wenselijk is. Insporing en bodemverwonding zijn vaak goede groeiplaatsen voor de storingsoorten die juist bestreden worden. Handmatig opslag verwijderen wordt verder door terreinbeheerders ook wel toegepast op droge en vochtige heiden, waarbij dan vaak vrijwilligersgroepen ingezet worden.

Handmatig werken heeft als voordeel dat heel precies gewerkt kan worden zodat negatieve neveneffecten beperkt zijn. Er zijn verschillende ideeën over de beste aanpak voor handmatige bestrijding van opslag. Namelijk volledig verwijderen van de scheut (inclusief de wortels) waardoor de opslag volledig verwijderd wordt, maar er wel een nieuwe open plek ontstaat in de vegetatie. Hoe groot de schade aan de ondergrond is, is afhankelijk van de omvang en leeftijd van de opslag. Hoe ouder deze is, hoe groter het wortelgestel en daarmee de mate van bodemverwonding. Bij voorkeur wordt met deze methode jonge opslag bestreden. Voor oudere opslag kan er voor gekozen worden om deze laag bij de grond af te steken/zagen, waarbij de bodem niet beschadigd wordt. Nadeel hiervan is dat een deel weer opnieuw zal uitlopen. Wanneer de hydrologie in bijvoorbeeld een hoog- of laagveengebied goed op orde zijn, is de kans hierop kleiner.

2.3.6. Tijdsduur

De periode waarover overgangsbeheer moet worden toegepast is vooraf lastig in te schatten. In de literatuur zijn hiervoor weinig gegevens beschikbaar. Verslagen van OBN-veldwerkplaatsen geven hierin soms enig inzicht.

Bij verschrallingsbeheer (maaïen en afvoeren) om de voedselrijkdom terug te dringen ten behoeve van de vegetatie is de duur afhankelijk van de hoeveelheid voedingsstoffen in de bodem, zoals fosfaten en stikstof bij aanvang van het beheer, maar ook eventuele aanvoer van buitenaf (zoals stikstofdepositie of slibafzetting na inundatie). Daarnaast speelt de groeisnelheid van de vegetatie en het aantal maaibeurten per jaar een rol bij de hoeveelheid voedingsstoffen die afgevoerd worden. Regulier verschrallingsbeheer kan tot wel 15 jaar in beslag nemen voordat het gewenste verschrallingsniveau is bereikt (Jansen, et al, 2010; Provincie Overijssel, 2021).

De benodigde duur voor het bestrijden van opslag verschilt per beheertype. De bestrijding van berkenopslag op herstellend hoogveen kan wel 7 jaar in beslag nemen (Jansen, et al, n.d.). Voor vochtige en droge heiden lopen de inschattingen uiteen van 3 tot wel 10 jaar (Jansen, et al, 2010) en dan nog steeds is niet zeker dat het knelpunt is opgelost. Ervaringen van de beheerders bevestigen deze langdurige periodes (Interviews, d.d. 7-7-2021). Een belangrijke oorzaak hiervoor vormt de stikstofdepositie, die nog steeds te hoog is voor de betreffende SNL-natuurbeheertypen. Daarnaast blijkt in een aantal gebieden dat verdroging (nog) niet voldoende is opgelost, waardoor terreincondities gunstig zijn voor kieming van opslagsoorten.

Figuur 1: Opslag van berk na plagwerkzaamheden op Landgoed Eerde.

2.4. Huidige aanvraagprocedure

In de huidige situatie wordt overgangsbeheer aangevraagd door de gebiedstrekker bij het provinciale programmamakersteam of het provinciale team interne maatregelen, beide van de ontwikkelopgave N2000. Hierbij worden onder meer een inrichtingsplan gemaakt en een raming.

De aanvraag moet gekoppeld zijn aan een maatregelletter uit het beheerplan N2000.

De provincie keurt de aanvraag goed met behulp van een goedkeuringsformulier. Dit goedkeuringsformulier wordt met de onderliggende stukken gebruikt om een subsidie aan te vragen bij het Uitvoeringsbesluit Subsidie (UBS) 9.1 of een Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL)-subsidie. De USB 9.1 is de algemene subsidieverordening van de provincie Overijssel die is opengesteld voor de Ontwikkelopgave Natura2000; het SKNL-budget wordt samengesteld vanuit verschillende financieringsbronnen. Via deze subsidies kunnen aanvullende financiële middelen voor het overgangsbeheer worden verkregen, bovenop de reguliere SNL-beheervergoeding.

Door de terreinbeheerder wordt een aanvraag opgesteld, waarin het overgangsbeheer voor een periode van 3 jaar op een concrete manier wordt beschreven. Vertrekpunt daarbij vormt een korte toelichting op het beheerdoel. Vervolgens worden de benodigde beheermaatregelen beschreven, de betreffende oppervlakte en frequentie. Onderdeel van de aanvraag is een begroting, waarin de prijs voor uitvoeren van het beheer, inclusief tijd voor organisatie en begeleidings- en toezichtsuren zijn opgenomen. Door de provincie wordt een pretoets uitgevoerd voordat de aanvraag ingediend wordt. De aanvraag wordt naast de provincie ook getoetst door RVO. De formele doorlooptijd voor toetsing van een SKNL-aanvraag is 13 weken.

Terreinbeheerders ervaren de inspanning voor de huidige aanvraagprocedure als laag (Interviews d.d. 7-7-2021). Dit komt omdat voor het opstellen van de aanvraag meestal een beroep wordt gedaan op een adviesbureau; uitzetten van de opdracht en indienen van de aanvraag wordt

verzorgd vanuit het regiokantoor. De rol van de terreinbeheerder bestaat uit het aanleveren van de benodigde informatie om de aanvraag op te stellen.

In de huidige situatie kan een aanvraag voor overgangsbeheer worden ingediend voor een periode van drie jaar. Door alle terreinbeheerders is aangegeven dat zij dit als te kort ervaren (interviews 7-7-2021). In enkele gevallen blijkt dat de nieuwe financiering voor verlenging van het overgangsbeheer nog niet geregeld is na aflopen van deze drie jaar. De continuïteit van de uitvoering van het overgangsbeheer komt daarmee in gevaar. Gevolg hiervan is dat de effectiviteit van het overgangsbeheer daarmee afneemt.

3. Richtlijnen voortzetting overgangsbeheer

3.1. Inrichtings- of beheermaatregel

Overgangsbeheer is gekoppeld aan inrichtingsmaatregelen in de Natura 2000-gebieden. Als gevolg van inrichting worden (tijdelijk) specifieke terreinomstandigheden gecreëerd waardoor de genoemde knelpunten de kop op kunnen steken. De directe relatie met inrichting pleit er voor om overgangsbeheer te beschouwen als een onderdeel van de inrichting om een bepaald natuurdoel te realiseren, en daarmee ook de financiering daarvan via dat spoor te regelen.

De (soms) lange doorlooptijd en de aard van de activiteiten daarentegen hebben meer het karakter van een beheermaatregel. Vanuit praktische overwegingen sluit overgangsbeheer in de praktijk vaak aan bij de reguliere beheervormen die in een gebied ingezet worden. Overgangsbeheer is daarbij per definitie een tijdelijke maatregel, die betrekking heeft op de periode voordat de gewenste situatie is bereikt waarbij overgestapt wordt op regulier beheer. De exacte duur van deze periode is daarbij moeilijk vooraf exact vast te stellen. *Daarom wordt voorgesteld om overgangsbeheer te beschouwen als beheermaatregel.*

3.2. Gewenste streefbeeld

Vanuit het afwegingskader voor overgangsbeheer is het gewenst om de situatie waarbij overgestapt wordt op regulier beheer (het einde van de periode van overgangsbeheer) te beschrijven. Door een heldere afbakening van de situatie waarbij overgangsbeheer overgaat naar regulier beheer is een duidelijk eindpunt voor overgangsbeheer benoemd.

De uitgangspunten zoals gebruikt worden in de berekening van standaardkostprijzen (SKP) voor regulier SNL-beheer kunnen daarvoor als objectieve input worden genomen (bron: RVO.nl). In de berekeningen van de SKP is de (landelijk) gemiddelde situatie voor regulier beheer beschreven. Bijvoorbeeld, verwijderen van opslag met een bedekking van <5% is voor de meeste relevante SNL-beheertypen als regulier beheer opgenomen in de standaardkostprijsberekeningen (zie bijlage 2). In IPO verband worden elke 5 jaar de SKP's geëvalueerd. *Daarmee is het mogelijk om een concreet eindbeeld voor het overgangsbeheer vast te stellen.*

Voor situaties waarin de SKP niet voorziet in een vast omlijnd eindbeeld waarbij overgangsbeheer overgaat in regulier beheer, zou dit eindbeeld door provincie en TBO vastgesteld moeten worden op basis van een gezamenlijke evaluatie (zie paragraaf 3.4).

3.3. Tijdsduur

Overgangsbeheer betreft maatregelen waardoor een knelpunt (geleidelijk) teruggedrongen wordt. Door diverse onzekerheden en beperkende factoren (zie hoofdstuk 2) is de noodzakelijke periode voor overgangsbeheer vooraf niet vast te stellen. Onder invloed van weersomstandigheden fluctueren de groeicondities voor zowel de gewenste vegetatie als de gesignaleerde knelpunten. Afgebakende afspraken voor een lange termijn zijn daarmee moeilijk te maken.

Het is wenselijk dat er voldoende flexibiliteit mogelijk is binnen de systematiek om snel in te kunnen grijpen als de omstandigheden daar om vragen. Door vroegtijdig in te grijpen kan het knelpunt beheersbaar blijven, waardoor op de langere termijn kosten bespaard worden.

Voorgesteld wordt om de aanvraag voor overgangsbeheer tweemaal voor een periode van 3 jaar te verlengen, indien dit nodig wordt geacht. De periode van overgangsbeheer wordt daarmee maximaal 9 jaar.

Daarmee worden afspraken gemaakt m.b.t. de te behalen doelen voor het overgangsbeheer voor een overzienbare periode. Om de drie jaar kan hierop worden geëvalueerd en bijgestuurd (zie paragraaf 3.4). Als het eindbeeld is bereikt zal overgangsbeheer overgaan in regulier beheer. Indien na 9 jaar het knelpunt nog steeds aanwezig is, zal overgangsbeheer overgaan in aanvullend beheer.

3.4. Evaluatie

De evaluatie is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van terreinbeheerder en provincie. Voorgesteld wordt dat vanuit de provincie de N2000-gebiedsecoloog, SNL-beheeradviseur en eventueel een technisch manager hierbij aansluiten. Tijdens de evaluatie worden alle locaties binnen het gebied bezocht waarvan de situatie verschilt. In het veld wordt het uitgevoerde overgangsbeheer bekeken, de effectiviteit bepaald en beoordeeld of een eventueel vervolg nodig is.

Bij de evaluatie wordt aandacht besteed aan de volgende punten:

- Mate waarin het knelpunt is teruggedrongen (door inschatting van het % bedekking door opslag, mate van vergrassing, etc.) ten opzichte van het eindbeeld. Vergelijking van luchtfoto's kan hierbij als ondersteuning gebruikt worden;
- Bijzonderheden die afgelopen periode van invloed zijn geweest op het uitgevoerde beheer en behalen van de doelen;
- Eventuele ongewenste neveneffecten op (in de aanvraag benoemde) kwetsbaarheden/factoren, zoals insporing of achteruitgang zeldzame soorten.

Op basis van deze criteria wordt geëvalueerd of het uitgevoerde overgangsbeheer effectief is geweest en of dit (eventueel in aangepaste vorm) gecontinueerd moet worden, of dan helemaal kan worden overgestapt op regulier beheer. Bij voortzetting worden nieuwe doelen voor het overgangsbeheer voor de volgende periode benoemd.

De bevindingen van de evaluatie worden vastgelegd door middel van een verslag. Deze verslagen kunnen intern door terreinbeheerders en provincie gebruikt worden om meer inzicht te krijgen in succes- en faalfactoren en de herijking van gemaakte afspraken (verlengen, continueren, bijstellen of afbouwen). Deze informatie kan in de toekomst wellicht ook gebruikt worden als input voor actualisatie van natuurbeheerplannen.

3.5. Financiering en continuïteit

Bij een verlenging wordt aangesloten bij de aanvraagwijze zoals die in paragraaf 2.4 is besproken. Er kan dan een wijziging of VTW op een lopende beschikking worden aangevraagd, bij het programmamakernteam of het team interne maatregelen. Bij de aanvraag van de wijziging moet de inhoudelijke onderbouwing zoals de evaluatie zitten en een raming van de extra kosten.

Deze wijziging wordt door de provincie weer d.m.v. een goedkeuringsformulier afgehandeld, waarna de aanvrager ook de subsidieaanvraag kan wijzigen bij de UBS 9.1 of de SKNL.

De aanvraag moet altijd gekoppeld zijn aan een maatregelletter uit het beheerplan N2000.

Vanuit het oogpunt van (kosten)efficiëntie is continuïteit in het overgangsbeheer een belangrijke voorwaarde. Tijdelijk stopzetten of een jaar overslaan van het overgangsbeheer is veelal geen stilstand in de bestrijding van het knelpunt maar veelal een achteruitgang. In de jaren die volgen is dan een hogere inspanning nodig om deze achteruitgang weer in te lopen.

Om meer continuïteit in de financiering te verkrijgen is het gewenst dat vooraf een goede afstemming plaats heeft gevonden over de noodzaak en wijze van continuering van het overgangsbeheer tijdens de evaluatie.

Daarnaast is het belangrijk dat een aanvraag tijdig ingediend kan worden door de TBO's, zodat de afhandeling van de aanvraag beschikbaar is voor de jaarplanningen van beheer en afspraken met aannemers en andere partijen die het beheer uitvoeren.

3.6. Doorkijk kosten overgangsbeheer

Uit de informatie die is aangeleverd door de TBO's met betrekking tot huidige en toekomstige afspraken over overgangsbeheer, zijn de gemiddelde kosten voor verschillende vormen van overgangsbeheer per knelpunt op een rijtje gezet. De kosten voor overgangsbeheer lopen uiteen van circa € 500,- tot € 2.000,- euro/ha/jaar⁴. Deze kosten zijn opgebouwd uit verschillende onderdelen, zoals werkvoorbereiding, uitvoering (event door aannemers), toezicht, communicatie, overheadkosten en verantwoording/administratie. Voor specifieke, slecht bereikbare locaties zoals

⁴ Dit betreft de bandbreedte waar het overgrote deel van de verschillende vormen van overgangsbeheer binnen valt. De kosten voor handmatig verwijderen van opslag in slecht toegankelijke beheertypen als trilvenen en veenmosrietlanden liggen met circa 4.000,- euro/ha echter substantieel hoger.

in veengebieden zijn de beheerkosten hoger, vanwege draagkracht van de bodem en vaar- en transportkosten.

Door de provincie is gevraagd een inschatting te maken van de te verwachten toekomstige kostenontwikkeling. Inzicht in de kostenontwikkeling is met veel onzekerheden omgeven, betreffende:

1. De tijdsduur waarbinnen overgangsbeheer noodzakelijk is;
2. Effectiviteit van de maatregelen;
3. Verdeling van variabele en vaste kosten binnen de gemiddelde hectare prijs.

Voor deze onderdelen zijn de volgende aannames gedaan:

1. Overgangsbeheer heeft een maximale doorlooptijd van 9 jaar.
2. In deze periode neemt het knelpunt geleidelijk af door een combinatie van beheren en ontwikkeling van een concurrentiekrachtige doelvegetatie. De inspanning voor overgangsbeheer neemt daarbij pas substantieel af als deze voldoende hoge bedekking bereikt. Uitgaande van een worst-case situatie met kale grond is er pas na 6 jaar sprake van een substantiële bedekking door de doelvegetatie. In de eerste zes jaar is de inspanning van overgangsbeheer gelijk. Daarna nemen de variabele kosten af met 50%.
3. Kosten van voorbereiding en begeleiding zijn min of meer constant, onafhankelijk van de omvang van het knelpunt. De handelingskosten van het daadwerkelijk beheren nemen wel af met afnemende omvang van het knelpunt, maar bijvoorbeeld aanvoerkosten materieel en dergelijke nemen niet af. Gerekend wordt met een verdeling van 40% vaste kosten en 60% variabele kosten.

In tabel 5 is doorgerekend wat dit betekent voor de ontwikkeling van de kosten van overgangsbeheer voor een periode van 9 jaar.

Tabel 5: Overzicht van de ontwikkeling van de gemiddelde kosten van overgangsbeheer (in euro/ha/jaar). Op basis van de aangeleverde gegevens van de terreinbeheerders.

Jaar	Spreiding gemiddelde beheerkosten	
	Laag	Hoog
1	€ 500	€ 2000
2	€ 500	€ 2000
3	€ 500	€ 2000
4	€ 500	€ 2000
5	€ 500	€ 2000
6	€ 500	€ 2000
7	€ 350	€ 1400
8	€ 350	€ 1400
9	€ 350	€ 1400
Eind totalen	€ 4.050/ha	€ 16.200/ha

4. Aanvraagwijze

Stappenplan

Bij het opstellen van een aanvraag voor overgangsbeheer wordt per locatie het volgende stappenplan voorgesteld:

Start

1. Benoemen inrichtingsmaatregelen N2000 en maatregelletter waaronder het overgangsbeheer is opgenomen in het beheerplan;
2. Benoemen SNL-natuurbeheertype (eventueel te ontwikkelen habitattypen);
3. Beschrijven uitgangssituatie voor regulier beheer (doel);
4. Korte beschrijving knelpunt;
5. Onderbouwing keuze type overgangsbeheer:
 - a. Aansluiting met regulier terreinbeheer;
 - b. Beschrijving terreincondities en locatie-specifieke factoren die van invloed zijn op keuze type overgangsbeheer (bereikbaarheid / draagkracht / noodzaak aangepast materieel)
 - c. Aandachtspunten voor beheer (voorkomen zeldzame soorten of andere kwetsbaarheden);
6. Doelstelling beschrijven voor overgangsbeheer voor de komende 3 jaar.
7. SSK-raming

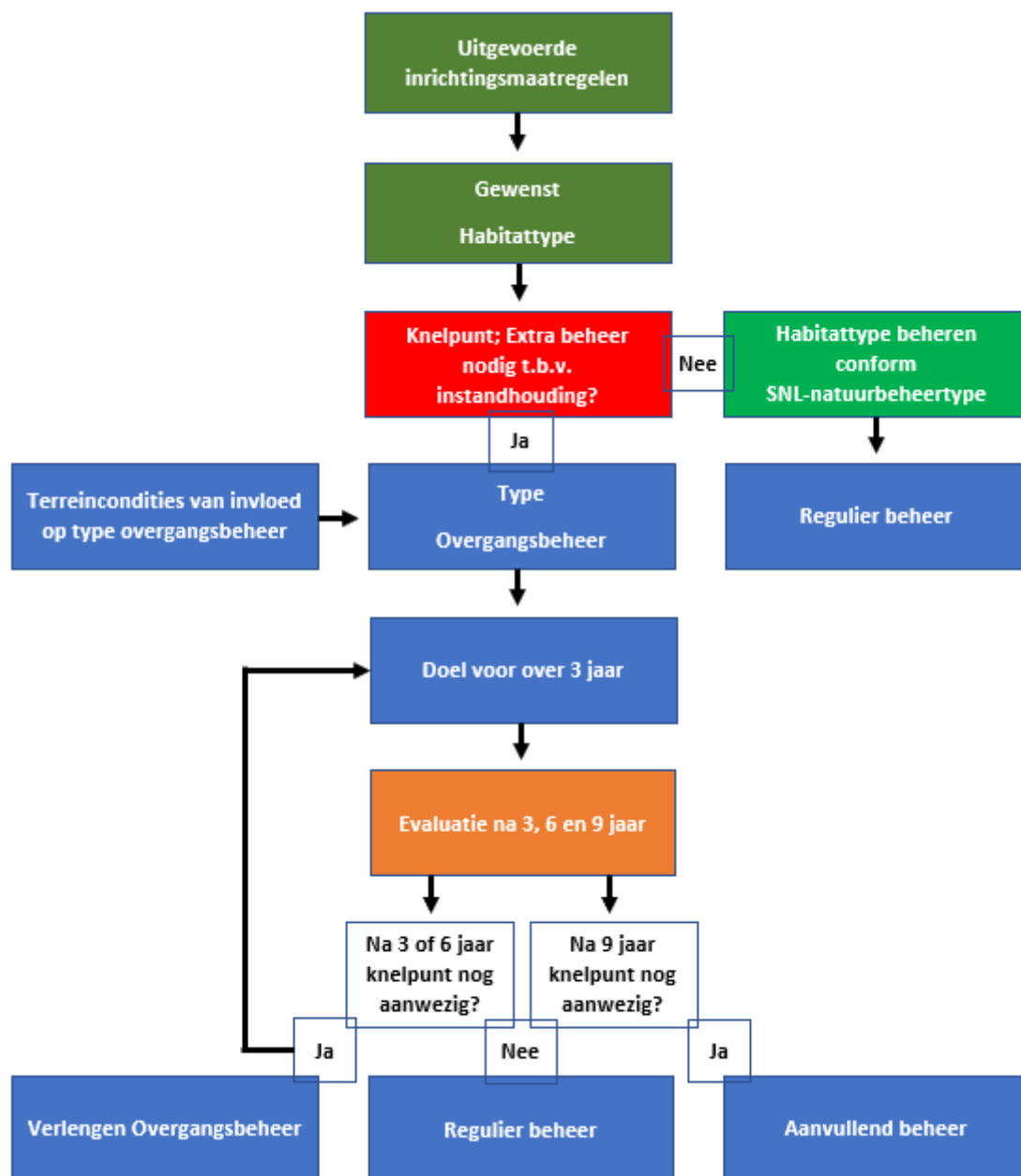
Vervolg

8. Na 3 jaar overgangsbeheer wordt de doelstelling geëvalueerd:
 - Knelpunt verholpen: dan gaat overgangsbeheer over in regulier beheer
 - Knelpunt niet verholpen: verlenging van 3 jaar en eventueel aanpassing van overgangsbeheervorm en intensiteit

Overgangsbeheer kan na de eerste periode van 3 jaar maximaal met twee periodes van 3 jaar worden verlengt.

9. Na 9 jaar overgangsbeheer wordt de doelstelling geëvalueerd
 - Knelpunt verholpen: overgangsbeheer over in regulier beheer
 - Knelpunt niet verholpen: overgangsbeheer stopt en gaat verder als aanvullend beheer

Het stroomschema voor het opstellen van een subsidieaanvraag voor overgangsbeheer is weergegeven in figuur 2. De aanvraag wordt begeleid door een begroting waarin, op basis van de benoemde uitgangspunten, de geraamde kosten inzichtelijk zijn gemaakt. Indien van toepassing wordt ook het verslag van de gehouden evaluatie van voorgaande jaren hierbij mee gezonden.

Figuur 2: Stroomschema

5. Beantwoording hoofd- en deelvragen

Hoofdvraag

Welke werkwijze biedt een goed perspectief voor een effectief, betaalbaar en gedragen (voortzetting van het) overgangsbeheer?

Deelvragen	Antwoord
Wat is de huidige werkwijze m.b.t. overgangsbeheer in Overijssel en andere provincies?	Vraag die door de provincie zelf is opgepakt.
Welke inzichten geeft de inventarisatie bij de TBO's met betrekking tot de aard, (gewenste) duur en kosten van het overgangsbeheer in relatie tot de verschillende inrichtingsmaatregelen, de beheerdoeltypen en SNL-beheermaatregelen en -vergoedingen?	Overgangsbeheer is momenteel van toepassing op een beperkt aantal SNL-natuurbeheertypen en knelpunten (zie bijlage 2). Overgangsbeheer is maatwerk, waarop diverse factoren van invloed zijn. Er zijn geen harde termijnen te geven voor de duur van overgangsbeheer. In de richtlijn is een maximale duur van 9 jaar opgenomen.
Wanneer zijn er voor de verschillende Natura 2000-maatregelen en beheerdoeltypen wel/geen afspraken over overgangsbeheer van belang?	De huidige inventarisatie geeft een beeld van situaties die ontstaan na inrichting waarbij een extra beheerinspanning en dus beheerkosten nodig zijn.
Welke maatregelen in het kader van overgangsbeheer zijn hierbij relevant?	Overgangsbeheer is momenteel gericht op tegengaan opslag, vergrassing en verschraling. In bostypen bestrijding van exoten.
Wat is de minimaal noodzakelijke duur van dit overgangsbeheer?	Variabel, zie eerdere uitleg.
Wanneer en voor welke duur is een verlenging van dit overgangsbeheer wenselijk?	Voorstel is om telkens afspraken te maken voor 3 jaar. Deze periode is te overzien. Aan einde evaluatie van bereikte vooruitgang en samen afspraken maken over noodzaak en wijze van voortzetting. Voorstel is om maximaal 9 jaar overgangsbeheer in te zetten.
Is het mogelijk en wenselijk om voor maatregelen in het kader van het overgangsbeheer aan te sluiten bij bestaande (standaard)kostprijsberekeningen en/of vergoedingen? Zo ja, welke?	Deels kan dit, maar overgangsbeheer vraagt een hogere inspanning (meer mankracht, frequenter of specifieke terreincondities). Maatwerk per terrein/locatie moet mogelijk blijven. We maken gebruik van de informatie uit de kostprijsberekeningen van de SNL-beheerpakketten
Wat betekenen de relevante maatregelen en duur van het overgangsbeheer voor de nog te verwachten kosten van voortzetting van het overgangsbeheer voor de komende jaren?	Dit is met veel onzekerheden omgeven. Door continuering van te hoge stikstofdepositie zijn vergrassing en opslag moeilijker te bestrijden. Verwachte kosten liggen tussen 4.050/ha en 16.200/ha, voor een periode van 9 jaar.
Wat zijn de noodzakelijk stappen/onderdelen van de werkwijze, hoe kunnen deze stappen het best ingevuld worden, welke organisaties zijn verantwoordelijk voor de diverse acties, wanneer zijn deze acties van belang en wat is nodig om deze acties uit te kunnen voeren?	Belangrijk om doelen per 3 jaar voor het overgangsbeheer te benoemen, zodat vooruitgang inzichtelijk wordt Gezamenlijke veldevaluaties om dit te beoordelen (terreinbeheerder en vanuit provincie N2000-gebiedsecoloog, SNL-beheeradviseur en eventueel een technisch manager). Continuïteit van financiering belangrijke randvoorwaarde om overgangsbeheer effectief uit te voeren.
Welke rol wordt gezien voor controle en handhaving van de maatregelen in het kader van het overgangsbeheer, bijvoorbeeld ten aanzien van het eventuele besluit tot verlenging van de duur van het overgangsbeheer?	Evaluaties van de situaties in het veld van terreinbeheerders en provincie geven inzicht in de knelpunten, effectiviteit van het overgangsbeheer en noodzaak tot bijsturen. Deze evaluaties geven belangrijke informatie voor eventuele verlenging.

6. Vervolg

De provincie en de gebiedspartijen die overgangsbeheer uitvoeren gaan in het eerste kwartaal van 2022 na welk overgangsbeheer voorzien wordt in de komende 3 jaar en hierbij wordt een raming gemaakt. De provincie zal vervolgens nagaan of er voldoende budget is voor de komende 3 jaar.

Literatuur

Burg van den, A.B., Brendse, F., Van Dobben, H.F., Kros, J., Bobbink, R., Roelofs, J., Odé, B., Van Swaay, C.A.M., Sierdsema, H., Siebel, H.N. en De Vries, W. 2021. Stikstof en natuurherstel, *Onderzoek naar een ecologisch noodzakelijke reductiedoelstelling van stikstof*. Wereld Natuur Fonds: ISBN/EAN: 978-90-74595-99

Duinen van, G.J., Von Asmuth, J., Van der Schaaf, S., Tomassen, H. 2017. Duurzaam herstel van Hoogveenlandschappen: *Kennis, praktijkervaring en kennisleemten bij de inrichting van hoogveenkernen, randzones en bufferzone*. Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren. Rapport nr. 2017/OBN212-NZ

Interviews 'Overgangsbeheer onderzoek', Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Landschap Overijssel. Afgenomen op 7 juli 2021 (digitaal).

Jansen, A., Eysink, F., Ten Tije, G., Greeve, P. en Welhuis, L., 2010. Beheer na inrichting: tegengaan van bosopslag. Unie van Bosgroepen; Staatsbosbeheer; Welhuis Landschapsadvies- en onderhoud.

Jansen, A.J.M., Van Duinen, G.A., Tomassen, H.B.M., Smits, N.A.C. Herstelstrategie H7120: Herstellende hoogvenen.

Jansen, A.J.M., Van Duinen, G.A., Tomassen, H.B.M., Smits, N.A.C. Herstelstrategie H7110 Herstelstrategie H7110A:Actievehoogven (hoogveenlandschap).

Kleef van, H., Van der Loop, J., B. Nyssen, E. Brouwer. 2016. Systeemgericht beheer van invasieve exoten – een praktische en duurzame oplossing voor een groeiend probleem. De Levende Natuur – jaargang 117 – nummer 6

Limpens, J. 2009. De rol van de berk bij herstel en beheer van hoogveen, gecombineerde resultaten van 'Vervolg OBN Hoogveenonderzoek' & 'Effecten van berkenopslag en dichtheid op hoogveenvegetaties behorende tot het natte zandlandschap'. Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit Rapport DK nr. 2009/dk119-O.

Provincie Overijssel. 2021. Notitie uitmijnen. Versie 9.

O+BN Natuurkennis. 2021. N07 Droge heiden: www.natuurkennis.nl/natuurtypen/n07-droge-heiden/

O+BN Natuurkennis. 2021. Hoogveenherstel. www.hoogveenherstel.nl

Verbeek, P.J.M., de Graaf, M., Scherpenisse, M.C. 2006. Verkennende studie naar de effecten van drukbegrazing met schapen in droge heide. *Effectgerichte maatregel tegen vermesting in droge heide*. LNV, Rapport DK nr. 2006/dk038-O

Bijlage 1: Indeling landschapstypen

Overzicht van de aangeleverde Natura2000-gebieden in Overijssel waarvoor afspraken zijn gemaakt m.b.t. overgangsbeheer, met de indeling naar landschapstype conform LNV.

Natura2000-gebied	Landschapstype
Aamsveen	Hoogveen
Bergvennen & Brecklenkampse Veld	hogere zandgronden (droog)
Boetelerveld	hogere zandgronden (droog)
Borkeld	hogere zandgronden (droog)
Buurserzand & Haaksbergerveen	Hoogveen
De Wieden	Laagveen
Engbertsdijksvenen	Hoogveen
Lonnekermeer	hogere zandgronden (nat)
Sallandse Heuvelrug	hogere zandgronden (droog)
Springendal & Dal van de Mosbeek	hogere zandgronden (nat)
Uiterwaarden Zwarte water en Vecht	Rivierengebied
Vecht- en Beneden-Reggegebied	hogere zandgronden (nat/droog)
Wierdense Veld	Hoogveen
Witte Veen	Hoogveen

Bijlage 2: Overzicht SNL–natuurbeheertypen en knelpunten

Overzichten met aangeleverde knelpunten per SNL-natuurbeheertype.

SNL-natuurbeheertype	Knelpunt
N06.01 veenmosrietland en moerasheide	Zaailingen/Opslag op drijftillen
N06.02 trilveen	Zaailingen/Opslag op drijftillen
N06.03 hoogveen	Zaailingen/Opslag
N06.04 vochtige heide	Zaailingen/Opslag
N06.04 vochtige heide	Vergrassing
N07.01 droge heide	Zaailingen/Opslag
N07.01 droge heide	Vergrassing
N07.01 droge heide	Te hoge voedselrijkdom
N07.02 zandverstuivingen	Zaailingen/Opslag
N10.01 nat schraalland	Zaailingen/Opslag
N10.02 vochtig hooiland	Te hoge voedselrijkdom
N14.01 rivier- en beekbegeleidend bos	Bestrijden exoten
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	Bestrijden exoten
N15.02 dennen-, eiken- en beukenbos	Zaailingen/Opslag

Bijlage 3: Reguliere beheer opslag

Overzicht van de reguliere beheerinspanning ter bestrijding van opslag in een aantal SNL-natuurbeheertypen.

Beheertype	code	Activiteit	Normbepalende omstandigheden	Frequentie per jaar	% te bewerken opp.
Veenmosrietland en moerasheide	N06.01	rooien/uitpennen	uitpennen met kettingzaag veenmosrietland, 618 stuks per keer;	0,5	15
Veenmosrietland en moerasheide	N06.01	opslag afzetten/zagen/vellen en opruimen	afzetten met kettingzaag veenmosrietland, 311 stuks per keer;	0,2	15
Trilveen	N06.02	Opslag afzetten/zagen/vellen en opruimen	opslag 1 of meerstammig, hoogte>1m, stobdiam>1cm, 0-5% bedekking	0,2	40
Hoogveen	N06.03	Opslag afzetten/zagen/vellen en opruimen	opslag 1 of meerstammig, hoogte>1m, stobdiam>1cm, 0-5% bedekking	0,2	40
Vochtige heide	N06.04	Opslag afzetten/zagen/vellen en opruimen	opslag 1 of meerstammig, hoogte>1m, stobdiam>1cm, 0-5% bedekking	0,2	100
Zwakgebufferd ven	N06.05	Opslag afzetten/zagen/vellen en opruimen	opslag 1 of meerstammig, hoogte>1m, stobdiam>1cm, 0-5% bedekking	0,333	100
Zuur ven	N06.06	Opslag afzetten/zagen/vellen en opruimen	opslag 1 of meerstammig, hoogte>1m, stobdiam>1cm, 0-5% bedekking	0,333	100
Droge heide	N07.01	Opslag afzetten/zagen/vellen en opruimen	opslag 1 of meerstammig, hoogte>1m, stobdiam>1cm, 0-5% bedekking	0,25	100
Zandverstuiving	N07.02	Opslag afzetten/zagen/vellen en opruimen	opslag 1 of meerstammig, hoogte>1m, stobdiam>1cm, 5-25% bedekking	0,25	100
Nat schraalland	N10.01	Verwijderen opslag geen specifiek onderdeel van de reguliere SNL-beheerwerkzaamheden.			
Vochtig hooiland	N10.02				

Bijlage 4: Gemiddelde kosten overgangsbeheer

Gemiddelde kosten overgangsbeheer per combinatie van beheertype, knelpunt en wijze van overgangsbeheer.

Beheertype	Knelpunt	Methode	Kosten (€) per ha/jaar
N06.01 veenmosrietland en moerasheide	Zaailingen/Opslag op drijftillen	Handmatig	3966
N06.02 trilveen	Zaailingen/Opslag op drijftillen	Handmatig	3966
N06.03 hoogveen	Zaailingen/Opslag	Klepelmaaïen met amfibievoertuig	1269
N06.03 hoogveen	Zaailingen/Opslag	Methode onbekend	337
N06.04 vochtige heide	Vergrassing	Maaïen en afvoeren	1000
N06.04 vochtige heide	Zaailingen/Opslag	maaïen en machinaal afzetten/trekken begroeiing	Niet bekend
N06.04 vochtige heide	Zaailingen/Opslag	Maaïen opslag met maaibalk en bosmaaier	1500
N06.04 vochtige heide	Zaailingen/Opslag	Maaïen en afvoeren	1000
N07.01 droge heide	Zaailingen/Opslag	Maaïen en machinaal afzetten/trekken begroeiing	454
N07.01 droge heide	Zaailingen/Opslag	Maaïen opslag met maaibalk en bosmaaier	500
N07.01 droge heide	Vergrassing (icm opslag)	Maaïen met maaibalk en bosmaaier	500
N07.01 droge heide	Vergrassing (icm opslag)	Maaïen en afvoeren	486
N07.01 droge heide	Vergrassing (icm opslag)	Handmatig bijmaaïen	744
N07.01 droge heide	Vergrassing (icm opslag)	Druk begrazing (schapen)	1339
N07.01 droge heide	Te hoge voedselrijkdom	Maaïen en afvoeren	750
N07.02 zandverstuivingen	Zaailingen/Opslag	Maaïen en machinaal afzetten/trekken begroeiing	500
N10.01 nat schraalland	Zaailingen/Opslag	Maaïen met éénasser en afvoeren	1400
N10.01 nat schraalland	Zaailingen/Opslag	Maaïen opslag met maaibalk en bosmaaier, harken, oprapen incl. afvoer	2000
N10.02 vochtig hooiland	Te hoge voedselrijkdom	'Maaïen laaggelegen grasland, maaïsel afvoeren, m.b.v. rupsmaterieel	766
N14.01 rivier- en beekbegeleidend bos	Bestrijden exoten	Methode onbekend	2550
N15.02 dennen-, eiken- en beukenbos	Zaailingen/Opslag	Niet bekend	Niet bekend